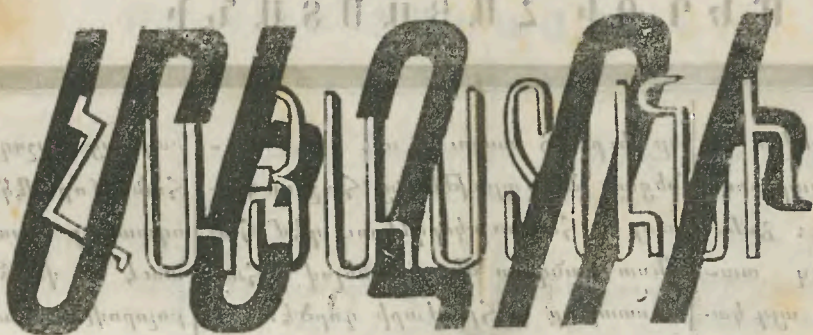

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի:
վեց ամսուանը՝ 5 ռ., երեք ամսուանը՝ 3 ռ., տարեց 1 ռ.:
Առանձին համարներով խրատները 5 կոպեկ:
Խմբագրատունը բաց է ամեն օր բացի կիրակի և տոն օրերից
առաւօտեան 11—2 ժամը կէսօրից յետ:
Օտարաբարացիք պիտո՞ւն ուղղակի խմբագրութեան հետ:
Այո՛, անո՞ց է. Եւ քո՞ւ. ասեալ «Mey Azadstan», or Tugh
sucs, կամ Redaction de Meghou Hovastani à Tiflis
(Caucase).

Խմբագրութեանս ուղղածը է՝ յօդուածները և թէ՛ նամակները
պէտք է պարզ գրուած լինին գրողի ստորագրութեամբ և հաս-
ցեով: Խմբագրութեան կարող է փոփոխել, ուղղել և կրճատել յօ-
դուածները: Խմբագրութեան իւր վերայ չէ առնուած յետ ուղար-
կել յօդուածները և պահուած է երկու ամիս մինչեւ պահանջ:

Թայտարարութիւնները համար վճարում են ամեն մի բառին 2 կոպ-
էկ: Թայտարարութիւնները ընդունուած են հայերէն և օտար լեզուներով:
Թայտարարութիւնները ընդունուած են խմբագրատանը, «Ազատի»
հիւրանոցի տակ Գ. Յ. Տէր-Յովսէփեանի ծխախոտի խանութում և
այլ շահութեամբ պալիսիոնում:

ԲՈՒՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրականութեան վիճակը
Ա. Զ. Կ. Ի. — Թղթակցութիւններ
Նոր-Նախիջևանից, Մոսկովայից, Շամա-
խիից և Մեծ-Ղարաբաղից:
Քաղաքացիական լու-
րեր:
Մասնաւոր լուրեր:
Խառն լուրեր:
Յայտարարութիւններ:
Բանասիրական:—Դիւնեզ:

ԹԻՖԼԻՍ, 2 ՄԱՐՏԻ 1883 Թ.

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ:

Գիտենք, որ հայոց ազգի մասեր
զարգացումը դանդաղ է ընթանում,
բայց որ ընթանում է, այդ մենք տես-
նում ենք: Ուսման, դաստիարակու-
թեան պահանջը հայերի մէջ աւել-
ւել ընդարձակուել է այս վերջին տաս-
նեակ տարիների ընթացքում: Լա-
թէ վատ մենք այս վերջին տարի-
ներում թէ՛ ակնհայտ ենք եղել և
թէ՛ անդադար լսել ենք որ քաղաք-
ներում, գիւղերում, դպրոցներ են
հիմնուել, ընկերութիւններ են հաս-
տատուել կրթութեան գործին նպաս-
տելու նպատակով: Եթէ աւելին չե-
սենք՝ նոյն չափով՝ մասեր շարժու-
մը իրեն համար ճանապարհ բաց ա-
րեց և կանանց սեռի մէջ:
Մի քան տարի առաջ կանանց
սեռի կրթութեան համար ոչ թէ
պահանջ չէր գոյացում հայ ժողո-

վորի մէջ, այլ և խորշում էր հին
սերունդը այդ մտքից: աղջիկներին
կարգաւորել սովորեցնելը նշանա-
կում էր անբարոյականացնել նրանց:
Մի տասնեակ տարի առաջ հայ վար-
ժուհին մի հազուագիւտ էակ էր
հայոց մասեր շարժման հորիզոնի
վերայ... նրա իւրաքանչիւր անմեղ
քայլն էլ բանբասանքի համար նիւթ
էր մատակարարում տանը պարագ-
նետած աղջիկներին և պառնակներին:
Այսօր մեր մէջ հայ վարժուհի-
ները բազմութիւն են, որ կողմը որ
չու գտնէ մի վարժուհու կր հան-
դիպելը, ուսուցիչների մասին էլ չը
խոսենք:

Երկուստեք, երկուստեք, երկուստեք
կրթութիւն, կանանց սեռի դաստի-
արակութիւն, մանկավարժութիւն,
ուսումն, գիտութիւն խոսքեր են, որ
այսօր ընդհանրացած մեր ժողովրդի
մէջ պաշտօն տեսնուի հասկացողից և
չը հասկացողից միանգամայն կրկնու-
մն:

Սովորողների, դպրոցների յաճա-
խողների թիւը տասնապատուել,
հարկաւորութիւնը: Մասադ սե-
րունդը կրթութեան սովորում է և այն
էլ մայրենի լեզուի միջոցով: Ժողով-
րդական դաստիարակութիւնը ինչպէս
ամեն քաղաքակրթ և զօրաւոր ազ-
գիւրի մէջ, այսօր մեզանում ընդու-
նետած անվիճելի ճշմարտութիւն է:
Մայրենի-հայերէն լեզուն չը հասկա-
ցող և չը խօսող հայերի, որպէս ըն-
կողմի աղջիկները այսօր հայերէն
են խօսում, հայերէն մտածում, հա-

յի կեանքով հետաքրքրուած: Բաղ-
դաւոր չեն, ուրախ չեն հայերը որ
այսօր այսպէս է, որ հայերը հայերէն
են խօսում: Հազարաւոր տարիների
պատմութիւնը յետոյ, մեր նոր, լու-
սաւոր դարու վերջին կիսում: Բայց
այդ թող մնայ և չը խօսենք էլ այժ-
միս թէ՛ հայոց մասեր շարժման
մը ինչ ընթացք է բռնել, ինչ հիմ-
քի վերայ են դրած հայոց դպրոցնե-
րը և ինչ վիճակի մէջ են նրանք,
չը հարցնենք թէ՛ որ աստիճանի
պատրաստուած են հայ ուսուցիչնե-
րը: Բաւական է, որ հայերէն լեզուի
չըջանը ընդարձակուել է, հայերէն
ընթերցողների թիւը բազմապատ-
ուել է և բնականապէս հայերէն
գրքերի պահանջը աւելացել է: Մի
ժամանակ կար, որ վեհափառի միա-
րանութեան հրատարակած թանգ-
անհասկանալի և ժողովրդին ան-
գիտ զրբերն էին ծախվում մեր
երկրում: Այժմ այդ գրքերը ան-
հետացել են և վեհափառի միաբնու-
թիւնն էլ կորցրել է իւր նշանակու-
թիւնը: Այդ միաբնութեան լու-
ծամանքներն անցնումը պէտք է
պարել, ապագայի համար դա կորած է:

Պատկերացնենք իրար զա-
ւանդ Միլիթրիան ու խօսք անկա-
րող է, անընդունակ է մանակցելու
մի ժողովրդի զարգացմանը, որի մէջ
ժողովրդական կեանքը հոսում է ու ժ-
գին հոսանքներով, կերպարանափոխ-
վում և անթիւ ճիւղերի բաժան-
վում: Այդ զարգացման վաղու դան-

միջոցներով, Գրիգոր-աղան կեղծում
և հարստահարում էր իր ժողովրդի հա-
յրենի կաշառակործ պաշտօնատարնե-
րի անյաղ կոկորդիներին բաւականու-
թիւն տալու համար: Ահա թէ իսկապէս
ինչով պէտք է մեկնել Անթառեանի
միջակշիւղ գիրքը Անդոլայի մայրա-
քաղաքում: Անթառեանները կարող են
չահաւել լինել, փառասէր լինել, կա-
րող են այս ու այն անձնական յա-
կութիւններն ու ձգտումները ունենալ
աչքի առաջ, երբ նրանք գործում են
օտարի համար: Այդ յատկութիւններից
և ոչ մէկի համար նրանք, իմ կարծի-
քով, այնքան դատապարտելի չեն, որ-
քան իրանց սոցիալութեան, կարծառե-
ութեան համար: Եթէ նրանք կարճա-
տես չը լինին, չեն գնալ իրանց ընտրած
ճանապարհով, որի փայլուն շաւիղներն
ու կողմերն միմիայն տեսնում են, իսկ
այն վիճը, որ այդ ճանապարհի գլխին
փորած է, յատկապէս իրանց համար,
նրանք այդ չեն տեսնում:

Ինքնապաշտպանութիւնը մի քրա-
ղան գոյացում է, որ բնութիւնը զը-
րած է մարդու և ամեն մի կենդանու-
մէջ:

հայ հոգեւոր նշանակութիւն ունե-
րը հայոց ազգի մէջ ժողովրդական
կեանքը մեծած էր, զարթոյց ժողո-
վորդը, նա այլ ևս զոյգութիւն չու-
նի: Եւ մենք տեսնում ենք, որ հայ
ժողովրդի միջից են դուրս գալիս
գրողներ, մատենագիրներ, որոնք ի-
րենց լաւ և սխալ գեղեցիկ և տը-
գեղ կողմերով ներկայացնում են ժո-
ղովրդի պատկերը, նրա մասեր-
հոգեկան կեանքի հայելին, նրա ճա-
շակը: Անհետացան գրաբառ ոսկե-
կազմ քերականութիւնները և մեր
նոր, ժողովրդական գրականութեան
սկիզբը գրուեցաւ:

Բայց ինչպէս մեր հասարակական
կեանքի ամեն ճիւղերում, նոյնպէս և
գրականութեան մէջ կանոնաւոր զար-
գացումն չը կայ, բանաւոր կրթական-
յից դուրս մեր նոր գրականութիւնն
էլ նոյն ճանապարհի վերայ ենք
գտնում, ինչպէս որ մեր բոլոր միւս
գործերը:

Ընթերցանութեան սերը կայ, ըն-
թերցողների թիւը գնալով մեծա-
նում է, բայց ինչ գրքերով, ինչ աշ-
խատութիւններով է հարստանում
մեր նոր գրականութիւնը, այդ կա-
րեւոր խնդրի վերայ մինչև օրս հարկ
եղած ուշադրութիւնը չէ դարձրած:

Ամեն կողմից գիրք, այն էլ լաւ
գիրք են խնդրում կարգաւոր համար
և ընթերցանութեան ծառայից երկ-
տասարդ սերունդը ինչ գիրք էլ օր
ձեռքն է ընկնում, անխորհ առնում
կարգում է: Եթէ գրականութիւնը մի

պարտիկ նմանցները, անտարակցս
պարտեղ լաւ մշակու, լաւ և գե-
ղեցիկ պատկեր հասնելու և կա-
նայ թարմ պահելու համար ան-
հրաժեշտ են հմուտ պարտիկագան-
ներ, որոնք չէին թողնել, որ պար-
տիկը մէջ վայրի, թուաւոր խոտ
բնի, օդը ապականուի, պատկերը
փակն և կանաչը չորանայ: Իսկ մեր
նոր գրականութեան մէջ ինչ վայրի
թուաւոր խոտ կ'ուզէ՞ր դուրս է
գալիս, պարտեղը անտէր է թողած,
ո՞վ կ'ուզէր մոտում է, ինչ կ'ուզէր
սերմանում է, պարտիկագաններ չը
կան, գրականութեան վերայ հակո-
ղներ, բանիմաց, հմուտ կրթականներ
չը կան:

Որքան տաղանդներ, որքան բա-
նաստեղծներ, որքան վիպասաններ,
հրապարակաստներ, գրողներ ունի
հայոց ազգը... արեւօք կարելի՞ թուի:
Կրթական... այդ կողմը զգու-
մը մի միջ իւրաքանչիւր մարդ մեր երկ-
րում, որ հայ է ծնուել, որ տգէտ և
գունահիւ է, որ անբան ընկած է մի օրէ-
կաւառական անկիւնում: Այսօր իւ-
րաքանչիւր հայ, որ մի փոքր հայե-
րէն բառեր միմեանց մօտ շարել գի-
տէ, մի քանի ուսուցիչ գրքեր կար-
դացի է կամ մի օրէկ դպրոցի տնօր-
դատանքից արձակուել է և ուրիշ
բանի պէտք չէ գալիս, նա իրեն հա-
յոց գրականութեան արժանաւոր մը-
շակն է համարում: Գրքեր է, որ
դուրս են գալիս, մինչև անգամ զը-
քեր հրատարակելը այժմ մեզ մօտ,
մեր հայերի մէջն էլ տակարական

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԻՆԵՐԵՆԻ

(ՉՈՐՍ ՕՐԻՆՈՒՄ ՊԱՏԱՐԱԹԻՒՆ)

ՆՈՒՆԵՐ

«Մեղու Հայաստանի» լրագրի քսաներեք
սանիկ յիշատակին:

ԺԸ

Մի ընդհանրացած կարծիք կայ թէ
առակապակցը ճշգրտում ու հարստահար-
վում են թէ տիրող ազգից և թէ քը-
րերից: Այդ կարծիքը ճշմարտութիւնը
բոլորովին ժխտել անկարելի է, բայց
առակապակցի համար ի՞նչ կայ մի իսկա-
պէս հարստահարող տարր—դա հայկա-
կան այս կամ այն դասակարգն է:
Ռամօրդէն դրան տուած ենք «կոթը»
մեզից է:

Այդ կոթերը եղած են և կը լինին,
նրանց արդարացիելու համար շատ և

շատ հիմունքներ կարելի էր առաջ բե-
րել, բայց մենք խօսում ենք իրողու-
թեան և ոչ պատճառների վրայ: Եւ
խօսում ենք միմիայն Անթառեան Գը-
րիգոր-աղայի վրայ: Մենք գիտենք որ
այդ մարդը մեծ յարգ ու պատիւ վայե-
լում էր իր ժողովրդի թէ հայերի և թէ
տէրութեան պաշտօնատար անձինքների

կողմից, Նա բաւականին նշանաւոր
գեղ էր խաղում տիրող իշխանութեան
և սրա հպատակների մէջ, Էրզրումում
վալիների նպատակները այնքան շատ ու
բազմակողմանի չեն, կաշառակերու-
թիւն—ահա այդ պաշտօնատարների ա-
մենագլխաւոր նպատակը: Այդ նպա-
տակին շատ յարմար գործիք էր Գրիգոր
աղան: Մենք տեսնւք որ Էրզրումում
վաճառականները Անթառեանին ձեռ-
քով հարկւր, լիւրայ տուէին վալիին:
Պէտք է գիտնալ որ այդպիսի յանձնա-
րարութիւններ յանձն առնելը և կատա-
րելը Անթառեանի համար առաջին ան-
գամը չէր:

Քաան տարի շարունակ, այլ և այլ

Անթառեանին Էրզրումում մեկնելը
վալիի սրտովը չէր: Նա նորանում
կորսնցնում էր մի անձն, որից մեծ
վատակ ունէր իրան գրպանի համար
և մեծ օգնութիւն իրան վարչական
գործերի համար: Վալիին այդքան պի-
տանի լինելից յետոյ այդ Անթառեանը
այժմ յանդիմութիւն է ունենում թող-
նել Էրզրումում: Ո՛հ, չէ, Նա, ասենք,
ազատ հպատակ է, կարող է գնալ,
ինչու չէ, բայց նախ քան գնալը Ան-
թառեանը պարտաւոր է իրան սեպ-
հական զրպանից միանուագ վճարել
վալիին այն, ինչու տարիների ընթաց-
քում վճարելու էր ուրիշներից հաւա-
քելով: Ուղում եմ ասել կարաւանի
կողովպետի վալիի իրան տարած բա-
նին էր և գլխաւորապէս Անթառեանի
համար:

Այդ մենք կը տեսնենք իրան ժամա-
նակին:

Միւս վաճառականները այս անգամ
Անթառեանի իրան գոհներն էին—այն-
ի դուր չէ ասած թէ մեղաւորի երե-
սից արդարն էլ կը լինի:

ԺԹ.

Երբ պատգամաւորութիւնը սարայ

հասաւ, վալիի կողմից մեծ սիրով ըն-
դունուեցաւ: Գրիգոր-աղայի բոլոր
խնդրածները կատարուեցան: Մենք
գիտենք որ գողերի կտրելի վալին իս-
կայն զօրք էլ ուղարկեց: Ուրախացած
Անթառեանը—վալիի մօտ առանձնա-
պէս օշնգլի զանաւան անոյշ անկիւց
վալի—Էրզրումում էր առն, չար
լեզուները զանազան վրադիրներով հա-
ղորդեցին նրան այն լուրերը, ինչոր
վեհափառութիւնը մի քանի փողոցնե-
րում խեղճ Գրիգոր-աղան կարծես կայ-
ծականահար եղաւ:

Նա հիմայ խելամուտ եղաւ այն փո-
փոխութիւններին, որոնք որդուն վրայ
կրեւնի—Էրզրում նկատած էր բայց բա-
նի տեղ չէր դրած: Միւսը հաւա-
րանից դուրս է գալիս... Ինչ... չու-
ու պիտէ... Ետաղը մնաց խաղիկին իսկ
պարը կաղիւն: Միթէ... Տէր Աստուած
... միթէ այդպիսի բան էլ անց և
կացել լինի մտքից... ոչ, ոչ, այդ
ամենն էլ սուտ է... Լինը 50 բոլորո-
վին յիմար չէ... նա չը գիտէ, այն թէ
ինչը ում որդին է... Այդ բանը, այդ
երազը պէտք է շուտով, շատ շուտով,
ստուգել ու ստուգարանել: Գրիգոր-ա-
ղան տուն հասաւ և մենք արդէն գի-
տենք որ փողոցում ակնաջին հասած
երազը խեղճ համար մէկ գլուխ ինչ-
պէս պարզուեցաւ:

Երբ միւսները միւս սենեկում ընթ-

*) Տես «Մեղու» № 19:

Հաշուի առարկայ է դառնել, փող ձեռք բերելու միջոց: Ահա՛ մի անձանց թիվը, որի անցյալ հեղինակը բաժանորդագրություն է բացել և փող է հաւաքում իւր գրութեան համար: Եւ այդ գրութեան կրտսերին ինքն միայն հեղինակն է: Հասկանալի է, որ հեղինակը իւր գրութեան հիման վրա գտնուում և երբեք չի խոստովանել, որ անձանցին, անպէտք բան է այդ: Քանի գրքեր կան այժմի հրատարակում, որոնք թէ մի փոքր բանաւոր կրտսերի տակ ընկնէին ուր չէր կարողաւ, ուր մնաց թէ փող վճարել և առնէր: Կան այնպիսիներ էլ, որ առանց կրտսերի մնալով վարժուել են այդ ճանապարհի վերայ և երբեք չեն ցանկալի որ կրտսերն իրենց յաջող պարագայները: Իրենք ընդունում են այն կրտսերին միայն ճշմարիտ, որը իրենց նպատակ է: Մենք հաւատարմութեամբ ենք, որ մեր տաղանդները, բանաստեղծները, մեր վիպասանները մեծ մասով կան հիմնականում և մեր գրականութիւնը ոչինչ չէր կորցնել, եթէ մեզանում ճշմարիտ կրտսերի լինէր: Կրտսերն, սուր կրտսերն մարդում է գրականութիւնը որոնողը, նրան ոյժ, կենդանութիւն է ներշնչում, իսկ ազդանդներին չէ թողնում, որ թուլանան, այլ նրանց պակասութիւնները մերկացնելով ցոյց է տալիս այն ճանապարհը, որի վերայ տաղանդը ընթանալով զարգանում և բարձրանում է: Դատարարի մի օրինակ, Ազատական չ'օգնեց այն սրտանց, ոգևորւած և շատ անգամ անմիտ գովասանքները և ծափահարութիւնները, այլ նրան օգնողը մերկացնող կրտսերն էր, որին նա հանդիպում էր թէ՛ մամուլի և թէ՛ մանաւոր խօսակցութեան մէջ թիկնաւոր: Այն

խայթող կրտսերն, որին սովոր են մեղանում ազգասիրական բարձրութիւնը խելոտեւ աշխատելու: Ճշմարիտ է Պօլսը ուղարկեց մեզ տաղանդաւոր Արամեանին, բայց այդ կատարելութիւնը որ գտնուում է հիւսիսը Արամեանի տաղանդի մէջ, այդ թիկնաւոր է սուր: Միևնոր կարելի է ասել և միևնոր վերաբերութեամբ: Կրտսերի առողջ և սուր կրտսերի անհրաժեշտութիւնը ակնյայտ է: Արդէն ժամանակ է, որ ընթերցող հասարակութիւնը իւրաքանչիւր տպագրած կամ առաջարկած կամ մի որեւէ գովասանքով յայտարարած գիրք չ'առնէ, այլ առաջ գրքի վերայ բանաւոր քննութիւնը կարգայ: Միւս կողմից անհրաժեշտ է, որ մեր գրականութեան մէջ երկացող գրքերը անտարբերութեամբ մատուցել, այլ նրանք որոնք կարող են և հմուտ են գրականական աշխատութիւնը գնահատելու քննելու, դատելու գիրքը արդարութեամբ, անխնայ և առանց կողմնակի հաշիւներ:

Շատ ցաւալի կը լինէր, որ մեր մատուցող գրականութեան մէջ ծրուկանայ իւր գրանան հասարակութեան մի շրջանայ:

Ստանդարտ Ստանդարտ

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

ՆՈՐ-ՆԱԽԵՑՆԱԼՆ.
12 փետրվարի.

«Արարատ» ամսագրի մէջ դիտարկելի թուով հրատարակուած «Համառօտ հաշիւ. հայ հասարակութեան վերնագրով ու Զովսեփ ա. ք. Մելեանց ստորագրութեամբ մի յօդուած կարդացի, որով հեղինակը

կը իւր 26 տարուայ առաջին ունեցած ծառայութեան հաշիւը կուտայ և հակառակորդներու դէմ համետ գանդաւ մի յայտնելով՝ համետաբար կը հրաժարի գործէ:

Պ. խմբագիր, եթէ արժ. Տէր. Զովսեփ հօր բոլոր գրածները ստորգրելով հաշիւը 26 տարիներ անկեղծ ստորագրեալ անհրաժեշտ է ազդիւն և այսօր անգործ, անարդիւն չարայայտ մարդ կանց ձեռքը աղքատի վշտակի և անմիտ ձեռնարկի կը լինի. հետևանքը սարսափելի է: Վասնզի ինչպէս արդէն շատ նուազ են ազգի օգտին անկեղծութեամբ աշխատողներ, այսուհետև օր պիտի գայ, որ բնաւ չը պիտի գտնուին:

Եթէ արժ. հօր գրածներն ստորգրելով, ոչ ապաքէն այդ մի ազգու բողբ պէտք է համարուի ընդդէմ ազգի անտարբերութեան, ոչ ապաքէն մի հօր գանդաւ և նրանց դժուոր լեզուագրութեամբ և շաղկապաւորութեամբ ազգին գործընթացը ոյժ կը շլատեն, զանոնք գործէ կը հեռացնեն, իրենց օտից տեղ կը բանան, իրենք ոչ միայն օգտակար արդիւնք չեն տար, այլ նիւթապէս, մանաւանդ թէ բարոյապէս մեծամեծ չարիք ու վնասներ կը հասցնեն ազգին: Կարգաբանն մի քանի երկայնածիղ յօդուածներ հրատարակելով և մի քանի իրենց համար գովաստանք շուայող պաշտպաններ գտնելով:

Մեր ինչպէս արժ. Տ. Զովսեփ Մելեանցը չեմք ճանաչեր, նոյնպէս և նրա հակառակորդները, ուստի ուղղակի ոչ մինի և ոչ միւսի համար որոշ բան չեմք կարող ասել. ոակայն յայտնեմ արդարութեան կ'աղբիւսնեմ, որ այս անհոգ, երկդիմ և տարտամ վիճակէն սթափի, ճանաչայ բարեկամն ու թշնամին, այդ

բարեկամ ճաշող կոծող սրտերը ի բաց հանէ (որ մէկն որ լինի) և իրեն օգտակար ծառայողները խնամէ, պատուէ ու վարձատրէ, որպէսզի մի օր լուրջովն սպառած չը տեսնէ իւր սեպհական օգտին գործողները, թող զիտայ ազգը, որ երբ մինը կը հակառակի հասարակայ օգտին երկար ժամանակ ծառայողներուն, այդ անձը անձական շահուն կը ծառայէ. լսելու ականջ ունեցող թող լսէ:

Բայց ասով ասել չեմք ուղիւ, որ երկար ժամանակ մի գործ մի պաշտօն ստանձնող բայց բնաւ հասարակայ օգուտ չը բերող ևս վարձատրուի, ոչ, այդպիսին ալ թշնամի է ազգին, պատժող արժանի է և ոչ թէ պատուող, բայց և զոհարելութեամբ, համբերութեամբ և յարատեւութեամբ ձեռքէն եկածին չափ աշխատող և օգտակար եղող անձ մի չը պաշտպանել, չը վարձատրել, թող զու ապաշտոնաց նախատեսանքը շանակ, եղեռնագործութիւն է:

Դուք, աղիւ. խմբագիր, աւելի կ'իւրութիւն ունիք ճշմարտութեան հասու լինելու և զրկեալ պաշտպանելու, որով արդարութեան պարտքը կատարած կը լինի:

Մնամ հասարակութեան օգտին ցանկացող՝

Վարդգէս.

Մ Օ Ս Կ Վ Ա.

15 փետրվարի

Պ. Սպանդարեանի առաջնորդող յօդուածները՝ «Մեր համայնական կանխերես», «Մեր մամուլի բռնած ընթացքը», կարծումեմ մեծ ազդեցութիւն պէտք է արած լինին մեր ժողովրդի մի մասի վերայ, որը կը բուսնէ «ինտելեկտիւ» անունը: Այդ

յօդուածները սարունակում են իրենց մէջ այնպիսի ազատամիտ մտքեր, զազաւարներ, որոնց չի կարող հերքել մինչև անգամ այդ լրագրի խմբագիր թշնամին է:

Պ. Սպանդարեանը այդ յօդուածներին մէջ ցոյց է տալիս թէ՛ ինչ դեր պէտք է կատարի մամուլի վերաբերութեամբ ամբողջ և ինչ դեր ինտելեկտիւներն: Նա ասում է՝ «ամբողջ պէտք է լինի միայն ընթերցողը, իսկ ինտելեկտիւներն նրա առաջնորդողը, բարձրացնելով և պարզելով մամուլի մէջ այս կամ այն հարցը: Բայց որպէսզի ինտելեկտիւներն կարողանայ արդիւնաւոր կերպով և կարճ միջոցով իւր նպատակին հասնել, հարկաւոր է նրան մի մտաւոր կենդան, գրագէտների կըլու ունենալ:

Այս խնդրի առաջարկութիւնը չեմ իմանում՝ ո՞վ չի կարող համակրել ո՞վ չի աշխատել իրագործելու: Լաւ կը լինէր, եթէ մեր բոլոր պարբերական թերթերը նուիրէին այս հարցին իրենց աշխատութիւնները, որով թէ՛ հարցը կը պարզուէր և թէ՛ սրա վերայ կը դարձնէին ինտելեկտիւների ուշադրութիւնը, ուր պ. Սպանդարեանի ասելով՝ մի փոքր թմրած է և համարեմ մոռացել է իւր պարտաւորութիւնները: Բաւական է վերջապէս մեր մամուլին «կրքի» և «սի» համար աշխատել, ժամանակէ արդէն այդ վատ յատկութիւնները թողնել և գործել համարաշիւ և բուն լուսաւորեալ ոգով:

Պ. Սպանդարեանի առաջարկութիւնը հաշ ինչ օգուտներ կարելի է սպասել. 1) Կրթականների կըլու կարող է աւելի շատ հարցեր բարձրացնել մամուլի մէջ, քան թէ հիմայ են բարձրանում: 2) Նա կարող է աւելացնել մամուլի նշանակութիւնը,

բուսնել, Կրթութեան իրան առանձնաբանում ծխախոտի զոռ տալով լեցնում ու դատարկում, չարտուում ու չարտիւնում էր, յամանակ առ ժամանակ էլ քիթ տակով նա մոթմոթում էր, կարծես երգում լինէր, Կրթութեան այդ մոթմոթոյնն ուղղութեամբ աւանջ կախողին համար՝ դժար էր հասկանալ որ իրաւունքի գոռող հայ վաճառականը սրտի խորքերիցը լաց էր լինում:

Աւելի զբոյ, գիւնէ գիւնդիւմ
Գէտիւնէ գիւնէ գիւնդիւմ
Մինայի, կէօզն չըբն
Գէտընէ գիւնէ գիւնդիւմ
Աւելի զբոյ, քիթի կէտիւմ
Գիտիւմ և օդ, քիթի կէտիւմ
Պու դէտիւմ սէնդէն բուլբուլում
Իւրմանայ քիթի կէտիւմ 1)

Ի.
Աղամայ մութը նոր էր կոխել. Ա. քաղաքը իրան ծուրուրդուն դեռ առաջին անգամն էր կանչում. Հացաթուղի Մրտն տեղիցը վերկացաւ, մի երկու ամի ջուր երեսն ի վեր սրտից, սրբութեամբ ու խաչակնքեցաւ. Յետոյ տեսնելով որ իրան անկող հիւրը հանգիտ քնած է, ձեթի կանթիկը պատից վեր առաւ և աչալ մեր ասելով վրո՛ւ. նատանից ցած իջաւ, թեկը վեր քա-

չեց Մրտն, ալիւրի տօպրակը բացաւ, քաղաքը պատիցը վեր բերեց և սկսեց ալիւր մօտել, մաղել և իրան սովորական երգն երգել:

Մաղը պատէն իջուցի, իջուցի,
Ալիւր, եկ մաղմը քեզի, ես քեզի.
Թըբըլը, փըթըլը, Թըբըլը, փըթըլը.
Մշու գաշալի ցորենի հատ—ուկէհատ
Թըբըլը, փըթըլը, Թըբըլը, փըթըլը.
Գոշգոշանի 2) սառը ջրովը շաղկում
Ցաշալի վրայ ես դիմ մուշտակ կը
ձգեմ.
Օխանյ, օխանյ, սաքնակ, փափուկ,
Խմորը կ'աճի, հայ հոյ, տաշտ կը
կտորի
Ծովը ելեր դիւր, հայ հոյ, ափ կը
պատի
Ցըլ-Փըլը, Փըլ-Փըլը, Փըլ-Փըլը.
Թիակ, մոտ թիակներից հատուր.
Ցաս մատներէլ առաքատներ կախ-

տուր,
Շափ-չըլի, շափ-չըլի, շափ-չըլի.
Բասենի մեծ-մեծ գերաններ կ'իջան.
Սոմին, բուլուս 3) զիմ փուր մէջ
Գո ցանկացած օրին ընկայ.
Աւելի, ինչ անեմ, ուր գնամ,
Ոչոք չ'ունիմ, ում մօտ գնամ,
Այս ցաւը քեզից առայ
Կեզի համար ուր գնամ.

2) Մի ջրով իրաւունքի մօտ.
3) Հացի տեսակներ:

պար կուգան,
Բըթ-դըթ, փըթ-թըթ, Փըլ-փըլ.
Կարմիր թիկ, պուխար մառառ,
հայ-հայ,
Յիտուն փարի հացը արի հաճեմ
Ա. ան, բաւմ, տղայ, արի հացը
ինձմէն ան.
Հացաթուղի ոգևորող այս երգի առաջ եղանակը լինողը զարթեցաւ. փոռտանիցնա կամացուկ ցած իջաւ, դրսի դուռը դուշտութեամբ բացեց և գնաց: Մենք գիտենք, որ պատանին այժմ իրան աներանց տան, նշանակելի կ'աւան քնած է:

Ի.
«Ինքը քուն, մեղքն արթուն», ասում է ժողովրդական առածը և կեանքը իրան ամեն մի քայլափոխում արդարացնում է այդ առածի միտքը: Աղամայ մութն էլ էր անցած, արշաղան էլ էր բացուած, բոլոր քաղաքի դուռն ու երթիկը բաց արած, բայց մի կունք առնելու համար դուռը արթուն վրայ կուցնող Մարխաթներն հետ լինին ու խոթելն էլ տակաւին խորքի մէջ էին: Առաւօտեան փող քամին երթիկը խփել հանգրքել էր ճրագու մօտը, որի հալածած կեղտերը գունդաւոր աշտանայի կողքերից կարէին ընկած, Արեգական ճառագայթները չեղաւկի խփելով Մարխաթների քամակին, տաքացնում էին նրան և արեւի խորկացնում խոնջած կնկայ քունը:

Դուան առաջ գիւղուած կենդանիների թարմ կուրի առաւօտուն կանուխ ձեռքաւոր պատրաստելով և չափ, չըրի պատի արեգիկին խփելով, Օղիդանան, զարմանում էր թէ այդ ոնց է պատահել որ այդ առաւօտուն Մարխաթների տան դուռը չ'ըլեւ ևս բացուած չէ: Բայց իրան իրան մտածում էր հիմաուրց պառաւը—անամթըրին էր երեսուն որ դուռը բանայ և Աստուծոյ ու դուռ ու դուրի վրայ մտիկ տայ: Անտառները, լեռները, օտարներն ու ձորերն են այդպիսիների տուն ու բնակարանը, քնիկ տակով վնթիվում էր Օղիդանան, և ոչ թէ քաղաքներն ու գիւղերը, Շահը, գաւը, գաղանը, ինչ բան ու գործ ունին մարդկանց մէջ: Մեղայ Տեան, մեղայ Տեան, ան մաղիցն էր անցնում, ով էր երազում որ մի օր Մարխաթներն ու խոթելն նման շուն ու չունի դուրից պիտի գառնայի: Եւ վայ մեղ, վայ մեղ, ան օրինութեան մեղքին... կարծես Սողոմունն ու Գո. մորումը լինէր... Մեղայ, մեղայ, Աստուած էլ կարծես երես մեղից բուրովն շուն է տուել. Ո՛ր է... Նա երբեմն երբեմն անձեռն ու հեղեղ է թափում, տուն ու տեղ քանդում, փախաւ ու կայծած կածխացնում, երկինք երկիր իրար խառնում և անթիւնի զլուխը ջրախառնում, տուն ու տեղ բերանի շինում, զարմար դաւազը հոգ

ու մոլիլի հետ հաւատարեցնում... այժմ ուր է Նա... այդ Աստուածը... վայ ինչ... Եւ երկիւղած պառաւի բոլոր միտնողները ցնցվում էին այս բաւերը արտասանելիս:

Այդ օրը Կրթութեան սովորականից վաղ վերկացաւ և փողոց գնաց: Այնտեղ նա խացաւ, որ Մինա-աղայի լեռնի մասին նախընթաց երեկոյն հաղորդած տեղեկութիւնը չիսովի էր:

Կրթութեան քաղաքի փողոց հասաւ և Մինա աղան, բայց նա շատ զարմացաւ լսելով Մրտայի լեռնի փախուստը փոռտանից, Վերջին գէպը լեռնի ծագող ու ազգականներին համար պատճառ դարձաւ նորանոր մտաւորութիւնների և խուզարկութիւնների, Հացաթուղի բանդ դրուեցաւ: Ողջ երգութեամբ ձեռնուցեալ Կրթութեան աղայի մտնեալիցնը փողոցից փողոց շրջելով 1000 դուռուչ ընծայ առաջարկում էին նրան, ով որ կարող էր Կրթութեան աղայի կորած որդուն տեղը ցոյց տալ:

8. Գեղամեանց.
(Կը Ծարուակիւն.)

1) Աւելի, այս ինչ օրի ընկայ,
Շուաքիցը արեն ընկայ,
Ո՞վ բաղդ, աչքերը կուրանան,

դնել նրան ուղիղ ծանապարհի վերայ և ապահովել զրուծիւնը: 3) նա կարող է մեծ զարկ տալ լեզուի զարգացմանը: 4) նա կարող է ուսումնասիրել մեր ժողովրդի կենքը: 5) նա կարող է և թէ մի ժամանակով աւելանայ գիտութեան զանազան միջ մասնագէտների թիւը և պատճառ լինել մասնագիտական շրջանների կազմելուն: 6) նա կարող է ամեն մի պարբերական թերթին տալ իւր արժանաւոր տեղը: չափել նրա նշանակութիւնը ոչ թէ բաժանորդների թուով, այլ տուած օգուտներով, իւր բուն ազդեցութեամբ զանազան հարցերի մէջ:

Օրինակի համար՝ «Մշակը» կարծում է, որ ինքը մեծ նշանակութիւն ունի միայն նրա համար, որ իւր թերթը աւելի տարածուած է ժողովրդի մէջ, քան որեւիցէ մի ուրիշ թերթ: Սրանից զատ նա ուրիշ ոչինչ չի ուզում իմանալ, առաջարկած հարցերին նա չի պատասխանում և եթէ պատասխանում էլ է, այդ անում է կողմնակի կերպով և առանց փաստերի: Նա աւելի զբաղւած է եւրօպական մեծ գաղափարներով, թէգուց զրանք լինէին մեր կենքի մէջ անգործագրելի և մանր-մունր լուրերով, որոնք կարող են շլացնել միայն հասարակ ամբոխին (օր. մենք ստանում ենք այս ինչ ուսաց լրագրերը և զրա փոխարէն ուղարկում մերը): Սրանով չեմ ուզում ասել թէ՛ «Մշակը» լաւ կողմեր է ունի: Նա ունի ուրիշ շատ լաւ կողմեր, բայց այն մեծ նշանակութիւնը, որ նա վերագրում է իրեն, լինելն չի կարելի բնութենել: 7) վերջապէս զբաղեցնելի կուրբ կարող է և մեծ ազդեցութիւն անել մեր ուսանողութեան վերայ:

Մեր ուսանողները վերջացնելով իրենց ուսումը համալսարաններում, ժողովրդի կենքի հետ ծանօթ չը լինելով՝ սկսում են ձախ ու ծուռ խօսել այս կամ այն հարցի մասին, որոնք բարձրանում են մամուլի մէջ: Նրանք բոլորովն ուշադրութիւն չեն դարձնում թէ արդեօք ժողովուրդը ինչ կենսական պահանջներ ունի, թէ արդեօք այս կամ այն հարցը կարելի է իրագործել կենքի մէջ, թէ պէտք է բարձրացնել միայն նրա համար, որ «եւրօպական» են: Արեւմտեան ուսանողները, եթէ ուզում են ժամանակին լաւ մարդիկ լինել, պէտք է հիմա, ուսանողութեան ժամանակ, ուսումնասիրեն ժողովրդի կենքը: Յետոյ ուսումնասիրութեան մի օգուտն էլ այն կը լինի մեր ուսանողների համար, որ կարող են շատ հեշտութեամբ ըմբռնել այն գիտութիւնները, որոնք անցնում են համալսարաններում: Մեր ուսանողները ինչ մի փոքր էլ աւելի առնէին իրենանգաղի ուսանողներից, որոնք ամառը գալիս է թէ չէ, ցրվում են հասարակ ժողովրդի մէջ նրա կենքը ուսումնասիրելու նպատակով:

Ժամանակ է վերջապէս մեր ուսանողներին արթնանալ և դուրս գալ այն անշունչ դուռից, որ նա

բռնել է մամուլի վերաբերութեամբ, տեղաւորելով զանազան թերթի յօդուածներ այս կամ այն լրագրի մէջ, կամենալով ցոյց տալ, թէ ես այս ինչ լրագրին համակրում եմ, իսկ միւսի անունը մինչև անգամ չեմ էլ ուզում իմանալ: Եթէ զբաղեցնելի կուրբ իւր միջոց մի մասնագիտով նշանակէր ժողովրդի կենքը ուսումնասիրելու համար, այն ժամանակ զրա աջակցութեամբ ուսանողները մեծ օգուտ կարող էին դուրս բերել ուսումնասիրութիւնից: Արեւմտեան պիտի մի մասնագիտով կազմել անհրաժեշտ է, եթէ ուզում ենք ուղիղ ծանապարհով առաջ գնալ: Եթէ միւսն չէ անգամ ուսանողները չը մասնակցէին էլ այդ գործին, այլ կարգային այդ մասնագիտով հետազոտութիւնները, դարձնալ մեծ օգուտ կարող էին դուրս բերել իրենց ազգայն գործունէութեան համար: Գեռ չեմ ասում այն օգուտի մասին, որ ժողովրդը կարող է ստանալ զրանց ներկայութիւնից: Եթէ ուսանողները կամ մասնագիտով չոր ու ցամաք գիտնականների դեր չը կատարէին, այլ գործէին աւելի լայն միջով, կարող էին ոչ թէ միայն իրենց աչքը բաց անել, այլ և ժողովրդի: Նրանի թէ այսպէս լինէր:

Ուսանող Աւետիք Մատինեանց.

ՇԱՄԱՆԻ

8 փետրվարի.

Արդէն ընթերցողներին յայտնի կը լինի այն երկպառակութեանց մասին, որ կուգում էին շամախցիք և կիրքեցիք, որոնք գոյութիւն ունէին Շամախում: Այդ կուսակցութիւնը շատ փնտա տուեց Շամախու. հայ հասարակութեանը, այդ խոստովանում են և իրանք: Շամախու հայ բնակիչները ահա տան տարուց աւել, որ ունին օրիորդաց ուսումնարան, որ տեղաւորուած է վարձով բռնած տան մէջ, ուղեցան մի շէնք կառուցանել ուսումնարանի համար: Գրեցին հիւքը և սկսեցին շինութիւնը, բայց... գործը կիսակատար մնաց:

Կարծես թէ 1883 թ. բարի ազդեցութիւն ունեցաւ և ունենալու է շամախցիների համար, այդ կուսակցութիւնը այժմ վերջացած կարելի է համարել եթէ միայն...

Հաշտութիւն ընկնելուց յետոյ, մտադրուեցան օրիորդաց ուսումնարանի շէնքը աւարտելու:

Այդ հաշտութեան վերայ այնքան ուրախացել են իրանք, որ մինչև անգամ մի անձն, պ. խրիստափոր Նազարեանը, չը հաւատարմով այդ բանին մի այսպիսի առաջարկութիւն է անում. «Եթէ դուք, յիշատի հաշտուելէք միմեանց հետ, ի՞նչու այն գործից, որ դուք թողնելով ձեր անձնական կրքերը, կ'աւարտէք կիսակատար մնացած շինութիւնը, և ես տեսնում ձեր հաշտութեան առաջին պտուղը՝ խոստանում եմ նուիրել յօ-

գուտ սուրբ Անդրեասի օրիորդաց ուսումնարանին 200 ուրբխանոց արժէթուղթ:

Բայց թողնեք այդ և մենք ուշադրութիւն դարձնենք մեր ուսումնարանների վերայ: Տղայոց թեմական դպրոցը տեղաւորուած է եկեղեցու դաւթում, թողնելով այն ամեն անխարժարութիւնները, որ ուսումնարանը ունի թէ իւր շինութեան ձևի, դիրքի և այլն վերաբերութեամբ, մենք մի գլխաւոր բան չը պէտք է աչքաթող անենք, որից կախուած է մօտ 100 աշակերտի կենքի խնդիրը: Յայտնի է, որ Շամախում երկրաշարժը շատ յաճախ է կրկնուում երբեմն էլ ստորերկրայ հարուածները խիստ լինելով՝ փնտաւում են շատ աներ, իւրեանց տանն անելով նրանց մէջ բռնակողներին: Թեմական դպրոցի շինութիւնը, ինչպէս երևում է շատ խախտու է, նա երկարակիւղով 69, 72 թ. սարսափի կերկրաշարժներին, համարեալ թէ քայքայման ձև է ստացել: Խօսքս սա է, որ մենք պէտք է նախատեսենք և ամեն բան աչքի առաջ ունենանք, դուք թէ երկրաշարժ պատահի այն ժամանակ, երբ աշակերտները հաւաքուած են ուսումնարանում, ի՞նչ պէտք է լինի աշակերտների դուռից, այդ քայքայեալ դպրոցում: Արդեօք հարկաւոր չէ՞ սրա մասին հոգս քաշել և նորը կառուցանել կամ մի ուրիշ տեղ փոխադրել:

Ահա խնդրի, որի վերայ դարձնում եմ շամախցիների ուշադրութիւնը:

Այժմ օրիորդաց ուսումնարանը գտնուում է պ. Միրզաբեկեանի տանը: Այդ տունը շատ ապահով է և ոչինչ երկիւղ չ'ունի երկրաշարժից թէ և դա սաստիկ լինի: Շամախցիք ոչինչ ուշադրութիւն չը դարձնելով տղայոց ուսումնարանի վերայ, նրանք աշխատում են կառուցանել օրիորդաց ուսումնարան, այն ինչ օրիորդաց ուսումնարանը այնքան շատ կարեւորութիւն չ'ունի տեղափոխելու, լաւ կը լինէր եթէ այդ շինութիւնը որ պիտի կառուցանուի, առժամանակ այդտեղ տեղաւորուի տղայոց դպրոցի աշակերտները, մինչև որ տըղայոց ուսումնարանի համար նոր տուն վարձուի կամ նորը շինուի:

Լսել եմ, որ դարձան մտադրութիւն կայ նորոգելու տղայոց ուսումնարանը, բայց նորոգելով ինչ օգուտ պէտք է բերէ, քանի որ դպրոցը մասնակարծական ոչ մի կանոններին համապատասխան չէ: Զարմանալի բան, ինչո՞ւ է սառնասիրտ գտնվում և անտարբեր աչքով նայում դրա վերայ շամախցիներ, միթէ այդտեղ իւրեանց զաւակները չեն ուսանում:

Եղանակները այստեղ ցուրտ են և դաշտերը ծածկուած են սպիտակ աւաւով: Նորերում կողոպտեցին հայոց հին եկեղեցին, որից բարեբաղդաբար շատ քիչ բան կարողացան տանել: Տարել են չորս հատ գորգ 40—50 ուրբու. արժողութեամբ, որոնք փռուած են եղել եկեղեցու յատակի վերայ: Աւագակ-

ները եկեղեցին կողոպտելուց յետոյ, նոյն գիշեր անմիջապէս կողոպտեցին և երկու թուրքաց մզկիթներ: Աւագակները դեռ յայտնի չեն, բայց հետամուտ են նրանց լուսնիլու:

Ռաշիդ.

ՄԵԾ՝ԱՄԱՔԻԼԻՍԱ

«Արմիպա» ներկայ թիւ 3 ձեռնարկում էր լուր է ապուած Ղարաբաղից, յատուկ տեղացիների պատուր արատաւութեամբ նպատակով: Այդ լուրի մէկ մասը ճշմարտութիւն է, մէկ մասը բոլորովն չափազանցութիւն և միայն ոստիկանութեան պատուր շոշափելու և դաւաբար լինելուն որպէս չարագործներ ցոյց տալու նպատակով է գրուած, իսկ երրորդ մասը բոլորովն ստուտութիւն:

Շատ ճշմարիտ է, որ հայոց եկեղեցին կողոպտու է: Շատ ուղիղ է, որ Ղարաբաղում մի տուն պարտեց, բայց ոչ թէ «одни изъ самыхъ дѣшнихъ домовъ», այլ՝ այլ կարելի է ասել միջակ աներից միւր: Իսկ ամենակեղտոտ դիտաւորութեամբ չը պէտք է ասել: «что пожаръ этотъ не простая случайность»: Միայն դարաբար լինելը կարող են պարզ հասկանալ այդ բառերի ներքին շարժութիւնը և ծիծաղել գրողի երկխայկան կարծիքի վրա:

Տան աերը այդ երկեղ չափից դուրս շատ է վառում վառարանը (որի ճիւղները դուրս էր գնում վայտե ստրապիլն միջով) որ տաքանան հետո ծանապարհից կող իւր բարեկամի գերգաստանը և տկար մրտած երկխայկերը: Վառելը երբ կրկնում են մի քանի անգամ ստտիկ տաքացած ճիւղներով կաշու է վայտե ստրապիլը և, օրը վարհուրելի կատաղի քամի լինելու համար, շատ աւրազ է տարածվում: Գլխաւոր ոստիկան պ. Փրոմանանը հէնց լուում է, շորերը կիսահագ, գլխիւրուց ժամը 2-ին, վազում է կրակի մօտ և տան առարկաները դուրս է կրել տալի: Արագ զանգահարութիւնը թէ և բաւական ժողովուրդ հաւաքել էր, բայց օգնելու ոչ մի հնար չը կար. թէ՛ քամին էր կատաղի, թէ՛ տունը փայտե էր և լաւ պինդ մեխտած, և թէ՛ ջրերը բոլորովն սառած:

Իսկ ինչ վերաբերում է նրան թէ «днемъ напали на мѣстнаго дѣшчаго съ его помощникомъ» դա մի այնպիսի սաստիկ ստուտութիւն է, որի հնարողին ես չը գիտեմ ինչ անուն տամ: Այդպիսի դէպք երբէք չի պատահել Ղարաբաղում:

Ս. Տ. Մ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ. — Լուիզա Միշլը և չփոթութեան միւս մի քանի առաջնորդները կալանաւորուեցան: Միջոցների են ձեռնարկում չփոթութիւնների կերկնուելուն դէմ:

— Բաղէն-բաղէն. — Փետրվարի 27-ին առաւօտը ժամը 4-ին վախճանուեցաւ կանցելը իշխան Գօրչակովը:

— Փարիզ. — Փետրվարի 26-ին առաւօտը տեղի ունեցաւ բաղմաթիւ բանաւորների դուժարում, որոնք պարագամուր և հաց էին պահանջում, հաւաքուել էին 5000 մարդ, որոնց թուում և շատ հետաքրքրներ, ոստիկանութիւնը ցրեց ամբոխը և սկսեց կաշառաւորել, Լուիզա Միշլի փորձը մի ցոյց անել տալու էլիսեան պալատի առջ չը յաջողուեցաւ:

— Փարիզ. — Բանաւորների դուժարումը փետրվարի 26-ին երեկոյեան կերկնուեցաւ և պարզ ապտամբութեան կերպարանք ստացաւ. ձիաւորների գունդը ապտամբներին հարուածեց, մի քանի մարդիկ վիրաւորուեցան: Ապտամբները սպառնակեցին փութեղը, շատերը ձերբակալուեցան. կարգը վերականգնած է:

— Բուքարէստ. — Պատգամաւորների ժողովը բաց թողեց տաննէնից միւլիսն ամբոթիւններ կառուցանելու համար: Բացիանս յայտարարեց, որ այս միջոցը բացառապէս պաշտպանողական է, որի նպատակն է ազաւականելու Ռումինիայի չէզոքութիւնը:

— Բելլին. — Աւստրիական թագաւորաւորը, մեծ դուքսը Սաքսոնիայի, անգլիական թագաւորաւոր պրինց Ուէլի և պրինց Վիլհելմ պրուսիայի իշխան Բիլլմարկին աջակցութեան էին գնացել և այդ այցելութիւնը բաւականին երկարատե էր:

— Պոլսից հաղորդում են, որ նորերում սուլթան Ահմէդի մէջլիսում միւս սպանող սօֆտան, դեռ էլի գտնվում է սուլթանի պալատում: Այդ օձիւրը կատարելու օրից կալանաւորված են 20 մարդիկ, որոնք իբրեւ թէ սօֆտային համոզել են սպանութիւնը գործելու: Արքունական կուսակցութիւնը նրան հասկացնել է տալիս, որ եթէ նա յայտարարէ, որ նա սպանութիւնը գործել է ոչ թէ քաղաքական շարժառիթներից այլ անձնական յիշից, այն ժամանակ նա դէմ դատաւարանը միմիայն անուղիղ կը լինի և նա ոչ մէկ պատժի չի ենթարկուի: Արքունական կուսակցութիւնը ամեն ջանք գործ է դնում, ինչպէս որ էլ որ լինի այդ սպանութիւնից մերկացնելու սուլթանի դէմ թշնամական ցոյցից:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՎՈՒՄ մեզ գրում են. — Երբեմն բերդապահ գէնէրալ Կրնէտը ապօրինի կերպով բաժանել է շատերին քաղաքի արեւմտեան մասում քաղաքապետական շատ հողեր, որոնց մի մասը դարձուած է այժմ բոտան, միւս մասերի վերայ դարձան շինելու են տըներ: Զողը պատկանում է քաղաքին և առանց քաղաքի գիտութեան ոչ ոք իրաւունք չ'ունի ոչ բաժանել և ոչ տիրել կամ շինութիւն շինել: Արդեօք հասարակութիւնը մտածելու է արգել-

լել շատ պարոններ, որոնք քար ան գամ թափել են շինութիւններ սկսելու: Սրա մասին թող մտածէ թաղապետա- կան խորհուրդը: Հերթը է նշել, կամ տեսնել ու լուել, հարկաւոր է գործել:

Նոր-Բայազէտի գաւառի Գարվանսա- րայ գիւղից գրում են մեզ, որ Գարա- չիլակի 2 վիճակի գործակալի մահից յետոյ նշանակուեցաւ այդ պաշտօնի մէջ Գարվանսարայ գիւղի քահանայ Տէր-Յովհաննէս Գաւթեանը, որ թէր- թակցի ասելով, մի անուս անձն է և երբեք չէ հողում ուսումնարանաց մա- սին: Որովհետեւ նոր գործակալի օրովը տեղացիք երկուք են կրում, որ եղած ուսումնարաններն պիտի խախտուին, ուստի բողոքել են Ներսիսի փոխտոմար- ղին, բայց նրանց բողոքը անուշադիր է թողնուած և յիշեալ քահանայի հաս- տատուի մասին գերապատիւ փո- խախտող ինքզինը է սրբազան սինոդի հաճութիւնը: Հետաքրքիր է նորընտիր գործակալի անձնաւորութեան մասին ասելի մանրամասն տեղեկութիւն ստա- նալ, որպէսզի մողովը եւս բողոքը և նրանց երկուքը ուսումնարանների քան- ղուելու հիմնաւորութիւն կամ անհի- մըն լինելը ստուգուին:

ԱՌԱՂԱՔԱՆԻՍԻՍ մեզ հաղորդում են. — Արքայաճ Լ. Թիւրքմենեանցը առանձին նամակ գրած է այստեղ «Մշակի» թեր- թակցի խաչատուր Մառանիկոզեանցին և գովելով նրա ազատամիտ ուղղութիւ- նը (?) «կրօնի անխտրութեան» դա- ղափարի մասին, յորդորում է չա- րանակել այդ ուղղութիւնը: Բո- ղաքաններին քարոզիչը նորհաւորում է նոյնպէս Մառանիկոզեանի նամակնե- րում ջատագոված հ. քարոզչին, որա- ցը նախքան քարոզչների համար: Ուրեմն «Մշակը» սերմանում է, Աթիւրքմենե- անցը աշխատում է հնձել «կեցեցէ մեր կը- րօնական և կղերական Մշակը»:

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. — Կիրա- րէ օրը ամսոյս 20-ին տեղիս մայր և կեղեցում հանդիսաւոր կերպով կատա- րեցին հանգուցեալ Առաքել Բահաթըր- անցի հոգեհանգիստը, թաղուո լայն- կապտը յարմարաւոր քարոզ խօսեց, Հոգեհանգիստը կատարուեցաւ նրա նախկին աշակերտներից մէկի—Ս. Յա- րութեանցի խնդրանքով:

«Հայոց Բարեգործական» րնկերու- թեան խորհրդը խնդրում է մեզ տպա- գրելու հետեւեալը.— Խորհուրդը ստա- ցաւ, փետրվարի 12-ին 300 ա. նսւէր րնկերութեան անունով, պ. Անտոն Սողոմոնեան Քաղաքանից ի յիշատակ իւր հանգուցեալ հոր, արհեստաւոր Սողոմոն Մարտիրոսեան Քաղաքանե- ցին, և 100 ա. պ. Մարտիրոս Դուլ- գարեանի ձեռքով ի յիշատակ հան- գուցեալ աղբիւցի Յարութիւն Մինաս- եան Հանազարեանցին, խորհուրդը իւր խորին շնորհակալութիւնը մատուցա- նում է յարգելի նուիրատուներին, ո- րոնք զիտեցան իրենց հանգուցեալ սի- րելիների յիշատակը արժանապէս յար- գել:

Բազում ստացած մի մանուկը նա- մակից քաղում ենք հետեւեալը.— Մարդասիրական րնկերութեան ընդ- հանուր ժողովի մէջ քննութեամբ այն հարցը թէ՛ հարկաւոր է զարգել հին նստարանները փոխել և տեղը նորերը դնել թէ ոչ: Ոմանք ասում էին հար- կաւոր է, իսկ ոմանք հակառակում էին: Հարցը տարւում է և հետաքրքիր

հանդէս են գալիս: Խօսում է պա- տուաւոր անդամներից մէկն, (նրա ձա- ուր բառ առ բառ դնում ենք այստեղ), «Պարոններ, եթէ էս պեանը ըստընէնց ինի, հու օրիշ զատեր և այլն և այլն և այլն, էն ժամանակը մենք կարողըք զրան զատ անել և այլն և այլն և լուրջ դէմքով դառնում նստում է իւր իւր անդամական բաղկութեան մէջ: Խօսում է պ. տեսուչ Յովհաննիսեանը. (անշուշտ մի զարգացած մարդ, որովհետեւ տեսուչ է).— «Պարոններ, միշտ հայոց ուսումնարանների վրայ մեղա- դրանքներ են բարձում թէ՛ նոցա մէջ կանոնաւոր ուսում չեն տալիս աշա- կերտներին, ջարմանում են թէ ինչ- պէս կարելի է աշակերտներին կանո- նաւոր ուսում տալ, քանի որ մեզ նոր նստարաններ չեն տալիս: (ահագին ծի- ծաղ), Դուք ծիծաղեցէք որքան կամե- նում էք, բայց ես դարձեալ կ'ասեմ, որ ոչ մի ուսումնարանում չէք կարող կանոնաւոր ուսում դանել առանց նոր և կանոնաւոր նստարանների, (ծիծաղ և ծափահարութիւններ): Պ. Գ. Դիւլար- եանը, որ լուսաւորեալ աշխարհին չէ պատկանում, իւր պարզ լեզուով պա- տասխանում է լուսաւորեալ տեսչին. — «Պ. տեսուչը ասումա, որ մենք պէտք ա իրան թաղա ստոյնը տանք, որ ինքը աշակերտներին լաւ սովորաց- նի, թա գիտանք մեր էրկիտը ուսու- մը կախում ա տախտակներից, ուղ չկօլը տախտակներով կը լցնենք, ամա ափսոս, որ անկոնոն ուսումի պատճա- ուր տախտակները չեն: (ընդհանուր ծիծաղ):

Լուսաւորեալ տեսուչը զայրացած բարձրանում է աթոռից.— «Պ. Դիւլար- եանը նոր նստարանները աւելորդ է համարում: Վերջենք մի այսպիսի օ- րինակ. եթէ տանք զուլպարին (ատաղ- ձագործին) մի սեղան չիւնիւ, և նրա- նից վերջենք իւր զէնքերը (երկի կա- մենում է: ասել գործիչները) և պա- հանջենք որ նա անպատճառ սեղանը չիւնէ, միթէ նա առանց զէնքերի կա- րող է չիւնել: Արդ ինչու պ. Դիւլար- եանը մեզանից պահանջում է որ ա- ռանց զէնքի (այսինքն առանց նոր նստարանների) մեր գործը կատարենք: (Ընդհանուր ծիծաղ և շշուկ):

Ենզ մնում է ասել — աւելացնում է նամակագիրը, թէ վնջ այն ուսումնա- րանին, որի ուսուցիչները զէնքը ոչ թէ ուսուցչական և մանկավարժական հրմ- տութիւններն են, այլ նոր նստարան- ների չոր տախտակները:

Մեզ գրում է մի պարսն. — Երէկ մի հարսանիքում էի: Ասում էին հարսանի- քը հայի էր, բայց ես ոչմի հայերէն բառ չը լսեցի ոչ տղայի տանը և ոչ աղջկան, երկու տան մէջ էլ անխը- ալի խօսում էին: Լուսաւորութեանը բուսերէն, հասարակ խելքի տերէրը վրացերէն: Այս բանը Տիւրքմենեան ես րնական եմ գտնում: այս դեռ ոչինչ, Բայց ինչ ասեմք հայ քահանաներին, որոնք նոյնպէս վրացերէն էին կոտու- րում ոչ միայն հարսանիք տանը այլ և եկեղեցում (սուրբ Նշանում) ուր պսակն էին կատարում: Երիտասարդ քահանաներից մէկն էլ մինչև անգամ աւետարանը խաչ եղօրը մօտեցնելիս ասում էր — ԻՅՈՒՍԵՒՄ (այսինքն բարեհա- ճեցէք համբուրել, երկի սօքա էլ կա- մենում էին ընդհանուրի սովորութեան ներդաշնակութիւնը պահպանել:

ԱՂԻՔԱՆԻՍԻՍԻՍ մեզ գրում են.

— Ամսոյս (փետր.) 11-ին մեղմանալ սկսեց չեղանակը: Այսօր, փետրվարի 15-ին բաւականին ձիւն եկաւ: Աւերի փութը 1 ա., մի ֆունտը 9 կ.:

Նոյն տեղից գրում են.— Գիւլեհային զինուորական պահապաններին փոխա- նակեցին տեղացի վարձեալ պահապան- ները: Քաղաքին խաղաղութիւն է տի- րում: Երկու տարի առաջուայ աւաղա- կութիւնները այլ ես չեն նշմարւում:

Փետրվարի 25-ին հանդիսաւոր կեր- պով բացուեցաւ Մուշէյիտի մօտ թիֆ- լիսի ձիաքաշը երկաթուղին: Պէտքէ ա- սենք, որ առ այժմս բանում է ձիա- քաշը երկաթուղին Մուշէյիտից մինչև Միխայիլեան կամուրջը, միւս տեղերինը դեռ չէ վերջացել: Ձիաքաշը երկաթու- ղին անտարակոյս թէ՛ անտեսական և թէ՛ ընկերական տեսակետից, մի վերա- նորոգութիւն է մտնում քաղաքում:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆրանսիական «Gaulois» թերթը հե- տեալ սրութիւնն է հաղորդում, որ ա- րեւ է Լեոն XIII պապը... «Պապը, որ ֆրանսիական լեզուին կատարեալ հը- մուտ չէ, զորոյ էր անում ֆրանսիա- կան լեզուով մի բարձր դիրք ունեցող ֆրանսիայից եկած Թիւրքմենեան հետ: Յան- կարծ նա կապագից, խօսքին դէմընկաւ նա մի բառ է որոնում բայց չէ՛ գտ- նում: Խօսում էր դուք խաւիքները հարցնում է նա վերջապէս:

— Այո, մի փոքր, սուրբ հայր, պա- տասխանում է տիկինը: Եթէ այդպէս է շարունակենք մեր խօսակցութիւն- ֆրանսերէն, ասեց պապը ուրախ մպի- տով, որովհետեւ ձեր լեզուով խօսելով ես կարող էի մեղանշել իմ անսխալա- կանութեան դէմ:

Նոր—Գրեմադայից մի նոր տեսակ բոյս բերել են Եւրոպայ, ուր և փոր- ձում են ընտելացնել այդ բոյսը: Դրա անունն է թանաքի բոյս, բոյսը մե- ջենայով հուպ տալիս արտադրում է մի կարմրագոյն հիւթ, որը մի քանի ժամից յետոյ բոյսովին սնանում է: Առանց որեւ պատրաստութեան, հէնց որ այդ հիւթը մեքենայի միջից դուրս է գալիս, կարելի է գործածել, ինչպէս լաւ թանաք:

Երկու ամբիկացի ուսուցչականներ հնդկական պրաւից շաքար պատրաս- տելու եղանակ գտան, որը և Ամերի- կայում մեծ յաջողութիւն է գտնում հետզհետէ: Ամերիկացի շատ գործարա- նատէրք այժմ սկսել են այդ բոյսը մշակել, դա խոստանում է մեծ արդիւնք: 250 ակրա հողի վրայ ցանաւածից 125,000 գրամաքայ շաքար և 22,500

շաքարահիւթ դուրս եկաւ, որը և ար- մէ 19,000 դօլլար, այնպէս որ մէկ ակ- րա տարածութիւն ունեցող հողը կու- տայ 76 դօլլար արդիւնք:

Հաշակաւոր Ռիխարդ վազնէրի մա- հուան աւերթով մի մարդ ցուցակագրել է մի քանի երեկել: Երաժիշտ-քերթող- ների հասակը:

Յրանց Շուքէրմը 31 տարեկան էր երբ մեռաւ, Բէլլինին—33, Մօցարթը —35, Մէնդէլզոն — Բուրգօլդի—38, Նիկօլայը—38, Վէբերը—39, Հէբօլը —41, Հուսանը—46, Լօրէնզը—47, Դօնիչէտտին—49, Ալաբը—52, Մէ- հիւլը—54, Բէլհօլմը—56, Հալէվին —62, Բախը—65, Մարչէրը—66, Կօն- րադ Կրօյցը—67, Ռիխարդ վազնէր— 69, Յլօդով—70, Սպոնտին—73, Մայեր Բէյնը—72, Օւլ Կիւլ—73, Հէնչէ—74, Շպօր—75, Ռօսսին—76, Հանզէն— 77, Իմէրուքին—81, Օբէր—87:

Խմբագիր Պ. ՍԻՄԵՐՆԵԱՆՅ Հրատարակիչ Հ. ԷՆՖԻՆՅԱՆՅ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ի
ԲԱՆԴԱԾ ՕՉԱՍԻ
Կօմէդիա երեք արարուածով
Հեղինակութիւն Գ. ՍՈՒՆ- ԴՈՒԿԵՆՏԻ—Գինն է 50 կ. Վ ամսուվում է Կենդրոնա- կան և Կովկասեան գրաւա- ձառանոցներում: 1—6

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Մ ո յ ր ա ց ա ն ի

ՀԱՅ ԲՈՂՈՔԱՅԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Վ ամսուվում է Կենդրոնական գը- րաւաձառանոցում: Գինն է 40 կոպ. գումարով զեղներին գիշում կը լինի: (12—15)

Լոյս տեսաւ մամուլի տակից

„ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ“

Պատկերադարձ ձեռնարկ Հայ տղայոց և օրիորդ. Համար. Չեռնարկի մէջ պարունակուած է 1) Տ հ զ ա գ ր ու թ իւն, 2) Կ ո վ կ ա ս ի ա շ խ ա ր հ ա գ ր ու թ իւն, 3) Հ ա յ ա տ ա ն ի ա շ խ ա ր հ ա գ ր ու թ իւն, 4) Ը ն դ հ ա ն ու ը ա շ խ ա ր հ ա գ ր ու թ իւն, ուր աւելի ուշագրութիւնը գարձած հայոց վերայ: Գրաւաձառում է Կենդրոնական և Կովկասեան գրաւաձառանոց- ներում և աշխատասիրողի մօտ Ներսիսեան ուսումնարանում: Աւետիք ՏԼԻ-Յակովբեանց:

Մամուլի տակից դուրս եկաւ Յո- վակիմ Գեղամեանցի վէպը գիւղական կեանքից «ԳԼԽԱԳԻՆ» անունով և ծախվում է Կենդրոնական գրաւա- ձառանոցում: Գինն է 20 կոպ. և:

Գեորգեան ձեռնարկ ուսուցիչ Ա.

ուսուցիչ Սաղինեանց, որ ՆԿԱՐ- ԶՈՒԹԵԱՆ արուեստն ուսել է Պետերբուրգի Գեղարուեստից ճեմա- րանում, ընդունում է պատուէրներ, եկեղեցական ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ նկա- րելու, հայկական պատկերների գե- ղեցիկ օրինակներով և առհասարակ աղպարի ճաշակով:

Ցանկացողները թող դիմեն թիֆ- լիսի աւագ քահանայ Սարգիս Աղա- ջանեանցին:

Ա. Սաղինեանց.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

Յ. Ն ա զ ա ր ե ա ն ց ի

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶ. ՈՒՍՈՒՑԻԶ

Երրորդ տարուայ դասագիրքը և Կ ր ո ղ ր տ պ ա գ ր ու թ և մ ր: Գինը 40 կոպէկ է: Գումարով աւետիքներին գիշում կը լինի: Ծախվում է Կենդրոնական գրա- վաձառանոցում:

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ի

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԹՈՒՍԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ.

Ման Ա. տղող թուեր, չորրորդ տպագրութիւն. ման.Բ. կոտորակներ, եր- րորդ տպագրութիւն: Փո- խաղրութիւն Մ. Սիմեո- նեանց: Վ ամսուվում է 2: Գրիգորեանի «Կովկա- սեան» գրաւաձառանո- ցում: Ա. հատ. գինն է 50 կ., և Բ.-րդ հատ. 50 կ.

(12—15)

ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Պատկերադարձ ձեռնարկ Հայ տղայոց և օրիորդ. Համար. Չեռնարկի մէջ պարունակուած է 1) Տ հ զ ա գ ր ու թ իւն, 2) Կ ո վ կ ա ս ի ա շ խ ա ր հ ա գ ր ու թ իւն, 3) Հ ա յ ա տ ա ն ի ա շ խ ա ր հ ա գ ր ու թ իւն, 4) Ը ն դ հ ա ն ու ը ա շ խ ա ր հ ա գ ր ու թ իւն, ուր աւելի ուշագրութիւնը գարձած հայոց վերայ: Գրաւաձառում է Կենդրոնական և Կովկասեան գրաւաձառանոց- ներում և աշխատասիրողի մօտ Ներսիսեան ուսումնարանում: Աւետիք ՏԼԻ-Յակովբեանց:

Տպարան Մ. Ռօմինեանց և ըն